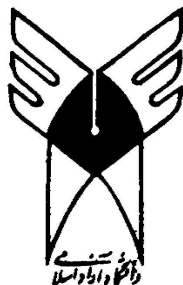

صلاة الاضلاع

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه علوم تربیتی

(M.A پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد)

گرایش فلسفه آموزش و پرورش

عنوان :

تبیین رویکرد قرآن کریم به معرفت و دلالت های
تربیتی آن

استاد راهنما :

دکتر فهیمه انصاریان

استاد مشاور :

دکتر سیدمهدی سجادی

پژوهشگر :

اعظم بورونی

تابستان ۱۳۹۰

تقدیم به :

ساحت مقدس ۱۴ معصوم (ع)

به روح مطهر پدرم

به سایه پر مهر مادرم

به صبوری و همراهی بی دریغ همسرم

به امیدهای زندگیم محمدمهدی ، علیرضا

و به تمام آینده سازان ایران عزیز

تقدیر و تشکر

سپاس به درگاه ایزدمنان که به لطف و رحمت خود به مخلوقاتش قدرت اندیشه و تخصص بخشید و راه ترقی و پیشرفت را فراسوی آنان گشود و با اعطای برکات خود توفیق چیدن خوشه‌ای از خرمن علم را به بنده حقیرش عطا فرمود.

با سپاس از حضور محترم سرکار خانم **دکتر فهیمه انصاریان** در مقام استاد راهنما و همچنین با تشکر از **جناب آقای دکتر سیدمهدی سجادی** در مقام استاد مشاور که با نکته‌سنجی‌ها و راهنمایی‌های ارزنده‌شان مرا راهنمود فرمودند.

از استاد محترم داور و مدیر گروه جناب آقای **دکتر افتخارزاده کمال** سپاس را دارم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

- اینجانب اعظم بورونی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۴۹۸۲۹۰۰ در رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش - تعلیم و تربیت اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۹ از پایان نامه خود تحت عنوان : تبیین رویکرد قرآن کریم به معرفت و دلالت های تربیتی آن با کسب نمره ۱۹/۲۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم :
۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
 ۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
 ۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
 ۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :
تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۹

دانشجوی کارشناسی ارشد **خانم اعظم بورونی** از پایان نامه خود دفاع
نموده و با نمره ۱۹/۲۵ **بحروف نوزده و بیست و پنج صدم**
و با درجه **عالی** مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی
دانشگاه آزاد اسلامی – واحد تهران مرکزی
دانشکده: روانشناسی و علوم اجتماعی
(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۶۱۹۸۹۱۰۱۳	نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی کد: ۱۰۱
عنوان پایان نامه: تبیین رویکرد قرآن کریم به معرفت و دلالت های تربیتی آن	
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۸۹/۱۲/۱۵ تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۰/۶/۲۹	نام و نام خانوادگی دانشجو: اعظم بورونی شماره دانشجویی: ۸۸۰۶۴۹۸۲۹۰۰ رشته تحصیلی: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش – تعلیم و تربیت اسلامی
استاد/استادان راهنما: دکتر فهیمه انصاریان استاد/استادان مشاور: دکتر سید مهدی سجادی	
آدرس: تهران – خیابان تجریش – خیابان زعفرانیه – خیابان آصف – خیابان شهید اکبری – بن بست گلستانه – پلاک ۹ تلفن: ۰۹۱۲۵۷۰۷۵۹	
<p style="text-align: center;">چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>شناخت و معرفت در پرتو قرآن، شناختی عمیق و اصیل و به دور از آسیب است زیرا قرآن منبع و سرچشمه معارف است و بخاطر مصونیتش از خطا آسیبها و آفاتی که علوم در هر عصر و زمانی با آنها درگیرند و توسط آنها تهدید می شوند در تعالیمش وجود ندارد.</p> <p>سوالات اساسی این پژوهش عبارت است از:</p> <p>قرآن کریم در باره معرفت چه دیدگاهی دارد؟ با توجه به معرفت شناسی در قرآن چگونه می توانیم دلالت های تربیتی آن را بیان کنیم؟ روش تحقیق در این پژوهش، روش توصیفی از نوع مطالعه ای کتابخانه ای بوده و روش گرد آوری اطلاعات از طریق مطالعه و بررسی منابع نوشتاری و منابع الکترونیکی و سایر منابع مربوطه بوده است. و با توجه به ماهیت موضوع پژوهش، روش تجزیه و تحلیل یافته ها به شیوه توصیف و استنتاج نظری بوده است.</p> <p>یافته های این پژوهش نشان می دهد که توجه به معرفت شناسی قرآن کریم و اینکه انسانها با توجه به ظرفیت وجودی برای شناخت خدا از منابع مختلف معرفتی استفاده می کنند و قرآن این امکان را برای آنها فراهم آورده است و با این شناخت انسان می تواند به دلالت های تربیتی که منشأ بسیاری از تحولات بنیادی در نظام آموزش و پرورش قرار می گیرد دست یابد و بدین ترتیب سیر نظام تربیتی ما را به سوی اهداف متعالی اسلام سوق دهد.</p> <p>در واقع نتایج این پژوهش ضمن مشخص نمودن معرفت امکان دانستن، منابع کسب معرفت، و موانع معرفت و دلالت های تربیتی از دیدگاه تربیتی از دیدگاه قرآن کریم، بیان گردد این مطلب است که در صورتیکه متخصصان و برنامه ریزان تعلیم و تربیت به شناخت کافی از دلالت های تربیتی بر اساس آموزه های قرآن کریم دست یابند، قادر خواهند بود تا در تهیه و تدوین اهداف تربیت موجبات سیر نظام تربیتی ما را به سوی اهداف متعالی اسلام فراهم نمایند. در نهایت پیشنهادها و راهکارهایی نیز برای دست اندرکاران و برنامه ریزان نظام آموزش و پرورش ارائه شده تا با دقت و تأمل بیشتری به تهیه و تدوین اهداف تربیت اقدام نمایند.</p> <p style="text-align: right;">واژگان کلیدی: معرفت، تربیت، دلالت های تربیتی، معرفت شناسی، علم</p>	

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:
 مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول کلیات پژوهش
۲	مقدمه:
۴	۱-۱- بیان مسئله
۵	۲-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۷	۳-۱- اهداف پژوهش
۷	۴-۱- سوالات پژوهش
۷	۵-۱- تعاریف واژه ها و اصطلاحات
۷	۱-۵-۱- تعاریف نظری
۸	۲-۵-۱- تعاریف عملیاتی واژگان
	فصل دوم ادبیات و پیشینه پژوهش
۱۱	مقدمه:
۱۲	۱-۲- واژه معرفت
۱۵	۲-۱-۱- معرفت
۱۹	۲-۱-۲- گستره معرفت
۳۰	۲-۲- ارکان معرفت
۳۴	۳-۲- ملاک و معیار (معرفت)
۳۴	۲-۳-۲- ملاک معرفت
۳۶	۲-۳-۲- معیار معرفت
۳۸	۴-۲- اهمیت و لزوم معرفت از دیدگاه قرآن
۳۸	۱-۴-۲- اهمیت لُفسه معرفت
۳۹	۲-۴-۲- اهمیت لُغیره معرفت
۴۴	۵-۲- هدف قرآن از معرفت
۴۷	۲-۵-۲- خلقت انسان
۵۰	۶-۲- کاربرد واژه معرفت در قرآن
۵۷	۷-۲- اخلاق علمی از دیدگاه قرآن (علم و معرفت انسان)
۶۴	۸-۲- دعوت قرآن به معرفت
۶۶	۱-۸-۲- ابعاد معرفت در قرآن
۶۷	۲-۸-۲- معرفت مستند به خداوند است
۶۹	۹-۲- انواع معرفتها در قرآن کریم
۶۹	۱-۹-۲- معرفت آیه ای
۷۲	۲-۹-۲- معرفت با تدبیر
۷۴	۳-۹-۲- معرفت استنباطی
۷۵	۴-۹-۲- معرفت تذکری

۷۶ معرفت ملکوتی ۵-۹-۲
۷۹ بررسی لغات مرتبط با معرفت در قرآن ۱۰-۲
۷۹ حکمت ۱-۱۰-۲
۸۰ فقه ۲-۱۰-۲
۸۲ تفکر، تعقل، تدبیر ۳-۱۰-۲
۸۴ قرآن و امکان معرفت ۱۱-۲
۹۱ موانع معرفت ۱۲-۲
۹۱ موانع اکتسابی ۱-۱۲-۲
۹۷ موانعی که خود فرد برای خویش ایجاد می کند ۲-۱۲-۲
۱۱۰ موانعی که محیط و یا دیگران برای فرد ایجاد می نمایند ۳-۱۲-۲
۱۱۳ موانع وراثتی ۴-۱۲-۲
۱۱۵ منابع معرفت ۱۳-۲
۱۱۵ معرفت حصولی ۱-۱۳-۲
۱۱۷ معرفت حسی و منابع آن ۲-۱۳-۲
۱۳۷ معرفت عقلی ۳-۱۳-۲
۱۵۹ علم حضوری، «معرفت شهودی» ۴-۱۳-۲
۱۸۶ معرفت و حیانی ۵-۱۳-۲
۱۹۷ معرفت فطری ۶-۱۳-۲
۲۱۱ دلالت‌های تربیتی در قرآن ۱۴-۲
۲۱۲ بررسی و تبیین عناصر معرفت شناسی نظام تربیتی اسلام ۱-۱۴-۲
۲۱۴ الگوها: روشهای شناختی در اسلام ۲-۱۴-۲
۲۱۴ ویژگیهای نظام تربیتی اسلام ۳-۱۴-۲
۲۱۷ روشهای آموزشی در اسلام ۴-۱۴-۲
۲۳۴ تحلیلی بر روشهای آموزشی اسلام ۵-۱۴-۲
۲۳۵ اهمیت و جایگاه روش های آموزشی اسلام در فرایند یاددهی - یادگیری ۱-۵-۱۴-۲
۲۴۴ بررسی جایگاه عناصر فرایند یاددهی - یادگیری در نظام تعلیم و تربیت اسلام ۲-۵-۱۴-۲
۲۵۰ پیشینه پژوهش: ۱۵-۲
	فصل سوم روش اجرای پژوهش
۲۵۶ مقدمه: ۲۵۶
۲۵۷ ۱-۳- روش پژوهش ۲۵۷
۲۵۷ ۲-۳ جامعه و نمونه ی پژوهش ۲۵۷
۲۵۷ ۳-۳ روش اجرای پژوهش ۲۵۷
۲۵۹ ۴-۳ روش جمع آوری اطلاعات ۲۵۹
۲۵۹ ۵-۳ روش تجزیه و تحلیل داده ها ۲۵۹

فصل چهارم تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش

۲۶۱	مقدمه
۲۶۳	۱-۴- پاسخ به سؤال پژوهشی ۱
۲۷۰	۲-۴- پاسخ به سؤال پژوهشی ۲
۲۸۴	۳-۴- پاسخ به سؤال پژوهشی ۳
۳۰۲	۴-۴- پاسخ به سؤال پژوهشی شماره ۴

فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادها

۳۱۵	مقدمه :
۳۱۶	۱-۵- بیان مسئله ، روش ها و یافته ها به صورت خلاصه
		۲-۵- محدودیت های پژوهش
۳۲۳	۱-۲-۵- محدودیت های در اختیار پژوهشگر
۳۲۳	۲-۲-۵- محدودیت های خارج از اختیار پژوهشگر
۳۲۴	۱-۳-۵- پیشنهاد براساس یافته های پژوهش
۳۲۶	۲-۳-۵- پیشنهاد به نوجوانان
۳۲۷	۳-۳-۵- پیشنهادهایی برای برنامه ریزان و معلمان
۳۲۸	۳-۳-۵- پیشنهادهای پژوهشی
۳۲۹	فهرست منابع :

فهرست نمودار

صفحه	عنوان
۲۶۲	نمودار ۱-۴ رویکرد قرآن کریم به معرفت
۲۶۹	نمودار ۲-۴ آیاتی که بر کسب معرفت دلالت دارد
۲۷۴	نمودار ۳-۴ بیماری های دل
۲۸۰	نمودار ۴-۴ موانعی که خود فرد ایجاد می کند
۲۸۲	نمودار ۵-۴ موانعی که دیگران برای فرد ایجاد می کنند
۲۸۳	نمودار ۶-۴ موانع معرفت در قرآن
۲۹۰	نمودار ۷-۴ واژه های عقل در قرآن
۳۰۱	نمودار ۸-۴ منابع کسب معرفت
۳۱۳	نمودار ۹-۴ : نظام آموزشی در نظام تربیتی اسلام

چکیده

"اگر قرآن نبود باب معرفت الله الی الابد بسته بود." امام خمینی

شناخت و معرفت در پرتو قرآن ، شناختی عمیق و اصیل و به دور از آسیب است زیرا قرآن منبع و سرچشمه معارف است و بخاطر مصونیتش از خطا آسیبها و آفاتی که علوم در هر عصر و زمانی با آنها درگیرند و توسط آنها تهدید می شوند در تعالیمش وجود ندارد .

سوالهای اساسی این پژوهش عبارت است از :

قرآن کریم در باره معرفت چه دیدگاهی دارد؟ با توجه به معرفت شناسی در قرآن چگونه می توانیم دلالت‌های تربیتی آن را بیان کنیم ؟ روش تحقیق در این پژوهش ، روش توصیفی از نوع مطالعه ای کتابخانه ای بوده و روش گرد آوری اطلاعات از طریق مطالعه و بررسی منابع نئشتاری و منابع الکترونیکی و سایر منابع مربوطه بوده است . و با توجه به ماهیت موضوع پژوهش ، روش تجزیه و تحلیل یافته ها به شیوه توصیف و استنتاج نظری بوده است .

یافته های این پژوهش نشان می دهد که توجه به معرفت شناسی قرآن کریم و اینکه انسانها با توجه به ظرفیت وجودی برای شناخت خدا از منابع مختلف معرفتی استفاده می کنند و قرآن این امکان را برای آنها فراهم آورده است و با این شناخت انسان می تواند به دلالت‌های تربیتی که منشأ بسیاری از تحولات بنیادی در نظام آموزش و پرورش قرار می گیرد دست یابد و بدین ترتیب سیر نظام تربیتی ما را به سوی اهداف متعالی اسلام سوق دهد .

در واقع نتایج این پژوهش ضمن مشخص نمودن معرفت امکان دانستن ، منابع کسب معرفت ، و موانع معرفت و دلالت‌های تربیتی از دیدگاه تربیتی از دیدگاه قرآن کریم ، بیان گردد این مطلب است که در صورتیکه متخصصان و برنامه ریزان تعلیم و تربیت به شناخت کافی از دلالت‌های تربیتی بر اساس آموزه های قرآن کریم دست یابند ، قادر خواهند بود تا در تهیه و تدوین اهداف تربیت موجبات سیر نظام تربیتی ما را به سوی اهداف متعالی اسلام فراهم نمایند . در نهایت پیشنهادها و راهکارهایی نیز برای دست اندرکاران و برنامه ریزان نظام آموزش و پرورش ارائه شده تا با دقت و تأمل بیشتری به تهیه و تدوین اهداف تربیت اقدام نمایند .

واژگان کلیدی : معرفت ، تربیت ، دلالت‌های تربیتی ، معرفت شناسی ، علم

فصل اول
کلیات پژوهش

مقدمه:

ان هذا القرآن يهدي للقى هي اقوم و يبشر المومنين الذين يعملون الصالحات ان لهم اجرا كبيرا
«سوره بنی اسرائیل آیه ۱۹»

قرآن مردم را به استوارترین راه رهبری می کند کتابی است ارجمند که باطل و گمراهی در آن راه ندارد قرآن کتاب الهی، کلام خدا و بزرگترین اعجاز جاودانه آخرین پیام آور الهی، محمدبن عبدالله (ص) و عصاره و چکیده همه کتب آسمانی است. قرآن کتابی است که غبار کهنگی و فنا هرگز نمی تواند برصفحات نورانی آن بنشیند و گذشت زمان نه تنها آن را فرسوده نمی کند، بلکه روز به روز علوم و معارف پوشیده آن را هویداتر می گرداند.

هیچ آیین و مکتبی توان مقابله با حقایق استوار و ابدی قرآن را ندارد. دستوراتش جامع و تا قیام رستاخیز قابل اجراست قرآن یگانه کتابی است که می تواند خواسته های جوامع بشری را در همه ابعاد عبادی و سیاسی، اقتصادی، قضایی، تربیتی، علمی، اخلاقی و فرهنگی و هنری به بهترین شکل برآورده سازد، و انسان را به سوی عالی ترین مراتب رشد و کمال انسانی رهنمون شود.

قرآن مجید همواره، پیروان خویش را به معرفت و شناخت دعوت کرده و فرموده است:
«علم آدم الاشیاء کلها» در اسلام ارزش هر کس بستگی به میزان معرفت و شناختی که نسبت به اعتقادات و راه خود بسوی کمال دارد.

توجه به مسئله معرفت، نه تنها در محیط علمی، بلکه در تمام مراحل زندگی مادی و معنوی بسیار حائز اهمیت است چه تمام انسانها، به طور فطری در جستجوی راه کمال هستند و می خواهند به سوی تکامل مادی و معنوی گام بردارند و مسئله مهم برای آنها در طول تاریخ، مسئله معرفت(شناخت) صحیح و درست راه راست، و همواره در جنب راه هموار و صحیح حق، راههای انحرافی بوده و موانع بسیاری برای راه حق از باطل، وجود دارد که بسیاری از افراد و جوامع را از راه کمال به انحطاط کشانده اند و سرابها را برایشان آب جلوه داده است.

با توجه به اهمیت معرفت، پی به اهمیت دعایی می بریم که پیامبر اکرم (ص) از خداوند طلب می کرد «اللهم ارنا الاشیاء کماهی» خداوندا، اشیا را آنطور که هست به ما بشناسان، و در اسلام ارزش هر کس بسته به میزان معرفت و شناختی است که نسبت به اعتقادات و راه خود به سوی کمال دارد.

از این رو دشمنان اسلام در طول تاریخ همواره کوشیده اند، با انواع دسیسه های پنهان و آشکار، امت اسلامی را از معرفت واقعی تعالیم حیاتبخش قرآن دور نگه داشته و این کتاب انسان ساز را مهجور و متن جامعه اسلامی، خارج و یا منزوی نمایند.

براین اساس پژوهش تحت عنوان تبیین رویکرد قرآن کریم به معرفت و با تاکید بر دلالت‌های تربیتی انتخاب کرده که با بررسی و تفحص عمیق در آیات قرآن کریم به راهکارها و منابع معرفت و شناخت روش‌های یاددهی و یادگیری در قرآن دست یابیم.

۱-۱- بیان مسئله

«اگر قرآن نبود باب معرفت الله الی الابد بسته بود» امام خمینی رحمه الله علیه شناخت و معرفت در پرتو قرآن، شناختی اصیل و بدور از آسیب است. زیرا قرآن منبع و سرچشمه معارف است و بخاطر مصونیتش از خطا، آسیبها و آفاتی که علوم در هر عصر و زمانی با آنها درگیرند و توسط آنها تهدید می شوند در تعالیمش وجود ندارد. واژه معرفت و علم در زبان فارسی به معنای آگاهی و شناخت و ادراک است.

در زبان عربی معرفت و علم با هم مترادف می باشند ولی یک تمایز دقیقی را بین علم و معرفت بیان می نمایند هر معرفتی علم است ولی هر علمی معرفت نیست. از آنجا که آیین اسلام برنامه کامل زندگی انسان را با توجه به روانشناسی او تدوین کرده است پیامبران خدا از آدم تا خاتم آموزگاران دین و ارزشهای اسلامی بودند و خداوند با ارسال وحی به پیامبران تحت عنوان کتاب آسمانی این تربیت را به کمال رساند.

کسب معارف الهی که توسط حجت ظاهر و نهان بر هر مسلمانی از جایگاه شگرفی برخوردار است چرا که نیل به این مقصد به هر طریق صواب که صورت گیرد چه در مدارس و دانشگاه ها و حوزه های علمیه از رهگذر معلمان و اساتید و چه در مجالس و محافل مذهبی ادامه رسالت انبیاء در دوران مدرنیسم و پست مدرنیسم است. دوران حاضر بیش از زمان دیگری تشنگی دل های پاک در سطوح گوناگون سنی، تحصیل و اجتماعی برای شنیدن حقایق آسمانی را شاهد است.

از طرفی بشر با کسب علوم تجربی خود را مستغنی از این معارف می داند و از طرفی گستره فعالیت های سیاسی و فرهنگی دشمنان اسلام در لایه های متعدد و شیوه های پر شمار، از طرفی با پیشرفت فناوری های جدید اینترنت و ماهواره و... این فکر به ذهن بشر خطور نموده است که کتاب آسمانی متعلق به پانزده قرن پیش می باشد و نمی تواند پاسخگو نیازهای عصر حاضر باشد و به عبارتی از کهنگی برخوردار است و عملیاتی نشدن این کتاب در زندگی عصر حاضر می باشد.

پس چگونه می توانیم با تدبر و تفکر در کتاب آسمانی به شناخت و معرفت واقعی و آثار تربیتی آن برسیم؟ چگونه می توانیم عملیاتی بودن این کتاب را در زندگی عصر حاضر اثبات نماییم؟ با توجه به نزول کتاب الهی در پانزده قرن پیش، پیشرفت فرهنگ و دانش بشری، چگونه قرآن کریم کهنه نمی شود و افق های جدید از حاکمیت و معرفت را بر روی جویندگان می گشاید؟

۲-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش

قرآن کریم، بزرگترین هدیه الهی برای انسانهاست که ایشان را بسوی سعادت جاودانی، هدایت می کند همانطور که امیرالمومنین فرموده اند: قرآن کریم اقیانوس بی کرانی است که رسیدن به اعماق آن جز برای معصومان میسر نیست، با این حال هم خود قرآن و هم معصومین به مردم توصیه می فرمایند که در آیات قرآن تدبر کنند.

«کتاب انزلناه الیک مبارک لیدبروا آیاته» (سوره ص آیه ۲۹)

پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع)، سفارش های بسیار در رجوع به قرآن و تدبیر در آیات آن فرموده اند که سبب رسیدن شناخت و معرفت واقعی شود.

آیینه دل اگر غبار آلوده شود، هرگز نور حق و حقیقت خیر و برکت، نیکی و نیک اندیشی در آن نمی تابد و چیزی از نمایان نمی سازد، زیرا آیینه ی گرد گرفته دارای حجابی می شود و انسان محبوب را از دیدن حق و گرایش به آن محروم می سازد.

انسان امروزی به ظاهر در جامعه ی متمدن زندگی می کند، صنعت، تجمل و تجدد از اطراف او را احاطه کرده است. زندگی ماشینی سهولت در کارها را برایش فراهم آورده و می توان گفت به نوعی آسایش ولی همین انسان امروز خوشبخت نیست احساس راحتی نمی کند زیرا آرامش ندارد، چیزی که تمامی انسان ها تلاش می کنند تا به آن برسند. انسان به دنبال گمشده ای است تا با آن به یافت ماهیت خود برسد انسان امروزی اگر برای خود خرد و عقلی باقی گذاشته باشد برای گریز از تنهایی و پوچی و بی هدفی و فرار از اضطراب و ترس و نگرانی و یاس و افسردگی به تلاش و کوشش می پردازد. به کوششی در عرصه ی عمیق گسترده ی قرآن تا با بهره گیری از آیات و فرامین آن راه نجاتی یابند و خود را از برهوت دهشتناک و هولناک یاس و ناامیدی و بی کسی و بی هدفی و سرگردانی به وادی امن و آرامش برسد.

انسان از زمانی که خود را می شناسد در این فکر است:

روزها فکر من این است که و همه شب سخنم که چرا غافل از احوال دل خویشتم
از کجا آمده ام آمدنم بهر چه بود به کجا می روم آخر نفسایی وطنم

گویی زمین با همه ی داشته هایش برای او محل امن و آرامش نیست باید از این هیاهو و غوغای زندگی روز مره به چیزی فراتر از آنچه همگان دارند روی آورد در این راستا تلاوت تدبیر و تفکر و تعمق در قرآن فرصتی است که می تواند او را با خود حقیقی اش آشنا کند. با خودی که دست در دست خدای خود دارد و با تفحص و غور در قرآن جانی تازه می گیرد و در می یابد تنها نیست.

پس برماست با تفحص شناخت و معرفت در آیات الهی به مانند بلند همتان عرصه دانش، خورشید سوارانی شویم که با کاوش لایه های درونی خورشید، پرده های ابهام را از دل زدودند و ازوادی ظلمانی سفسطه و انکار، رهایی یافته و گرداب های تردید و شکاکیت را در نور دیدند. با توجه به اینکه دشمنان اسلام در طول تاریخ همواره کوشیده اند، با انواع دسیسه های پنهان و آشکار، امت اسلامی را از تعالیم حیات بخش قرآن دور نگه داشته و این کتاب انسان ساز را مهجور و از متن جامعه اسلامی، خارج و یا منزوی نماید. شایسته است، امت اسلامی، مخصوصاً نسل

جوان، این آینده سازان و سنگرداران فرهنگ قرآنی هر چه بیشتر با این کتاب مقدس انس گرفته و شناخت و معرفت خود را نسبت به آن وسعت بخشند و زمینه های درخشش و تابش پرتو نورانی آیات آن را بر قلوب خود فراهم آورند.

۳-۱ - اهداف پژوهش

هدف کلی

تبیین رویکرد قرآن کریم به معرفت و دلالت‌های تربیتی آن

اهداف جزئی

- ۱- تبیین معرفت از دیدگاه قرآن کریم
- ۲- تبیین موانع معرفت از دیدگاه قرآن کریم
- ۳- تبیین منبع دانستن از دیدگاه قرآن کریم
- ۴- تبیین دلالت‌های تربیتی (یاددهی و یادگیری) از دیدگاه قرآن کریم.

۴-۱ سوالات پژوهش

- ۱- آیا دانستن (کسب معرفت) از منظر قرآن کریم ممکن است؟
- ۲- موانع معرفت از منظر قرآن کریم کدامند؟
- ۳- منابع کسب معرفت از دیدگاه قرآن کریم کدامند؟
- ۴- بهترین روش‌های کسب معرفت (یاددهی و یادگیری) از منظر قرآن کریم کدامند؟

۵-۱- تعاریف واژه ها و اصطلاحات

۵-۱-۱- تعاریف نظری

معرفت عبارت است: معرفت به ادراک و شناخت بشر از خداوند اطلاق می شود که یا به صورت شهودی و فطری است و یا به تفکر و تدبر در آثارش می باشد.

مراد از معرفت خداوند آگاهی از صفات جمالیه و جلالیه خداوند در حد توان بشر است و معرفت به ذات او غیر ممکن است (شیخ طریحی، مجمع البحرین/ج ۵/ص ۹۶)

معرفت قابل انکار است و مانند علم است که در مقابل جهل قرار دارد (طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۲/ص ۳۳۷)

عبارت است از شناخت و وقوف به چیزی، و همچنین به ادراک جزئی و بسیط نیز گفته می شود و از این جهت دارای بار معنایی ویژه‌ای است که سایر کلمات از آن بهره ی ندارند. (راغب اصفهانی، ابوالقاسم، مفردات، ص ۴۹)

معرفت نوری عقلی است که از جانب خداوند- به طور مستقیم یا به واسطه فرشته ای مقرب بر قلب عارف عارض می شود و انسان در افاضه آن نقشی (نقش فاعلی) ندارد خواه معلم باشد یا متعلم (صدرالمتالهین در شرح حدیث محمدبن حکیم- ص ۹۷)

۱-۵-۲ تعاریف عملیاتی واژگان

به دلیل نظری بودن موضوع پژوهش، تفاوتی بین تعاریف نظری و تعاریف عملیاتی نیست، و تعاریف عملیاتی عین تعاریف نظری می باشد فقط تعریف دلالت های تربیتی از نظر محقق به شرح ذیل است.

دلالت های تربیتی:

دلالت های تربیتی از نظر محقق آن دسته از رهنمودهایی است که به منظور تربیت، یعنی پروراندن و برانگیختن استعدادهای متریبان در جهت شکوفا سازی آنها مورد استفاده قرار می گیرد.

در این پژوهش ملاک آن رهنمودهای تربیتی می باشد که در قرآن کریم آمده است و در به کارگیری قوه ی تفکر در برنامه درسی نظام آموزش و پرورش ایران می تواند مورد استفاده قرار گیرد.

دلالت:

دلالت در فرهنگ لغت نامه دهخدا به معنی راهنمایی، هدایت، راهبری، ره نمونی آمده است (لغت نامه دهخدا، ۱۳۷۷).

تربیت:

تربیت یعنی برانگیختن استعدادها و قوای گوناگون انسان و پرورش آن که باید با کوشش و مساعی خود متربی نیز توأم گردد. تا به منتهای کمال نسبی خود- به میزان طاقت و توانایی- نائل شود.

به عبارت دیگر تربیت عبارت است از عملی که قوای جسمانی و روانی و عقلی انسان را شکوفا ساخته تا آن قوا با نظام و سازمان ویژه ای- با استعداد از درون متربی و به مدد کوشش های او به میزان توانایی و استعداد خود رشد و پیشرفت نماید (حجتی محمدباقر، ۱۳۷۰، صص ۱۱-۱۰)

فصل دوم
ادبیات و پیشینه پژوهش